

Metsähallitus ja yhteiskuntavastuu

Jaana Laine

Teijo Rytteri: Metsän haltija. Metsähallituksen yhteiskunnallinen vastuu vuosina 1859–2005. Suomen Tiedeseura 2006, 180 s.

Suomessa valtion omistamia metsiä on jo 150 vuoden ajan hoitanut metsähallitus. Metsähallituksen hallinnassa on kolmannes Suomen metsäalasta. Alueellisesti metsäomaisuus painottuu Pohjois-Suomeen, jossa metsäalasta on jopa 70 % ollut valtion omistuksessa. Eteläisessä Suomessa valtio on omistanut noin 10 % metsäpinta-alasta. Metsähallituksen toiminta on vaikuttanut siten erityisesti maan itä- ja pohjoisosien luontoon ja asukkaiden elämään.

Maantieteilijä, FT Teijo Rytteri on ottanut haastavan tehtävän lähtiessään selvittämään, mitä metsähallituksen yhteiskunnallinen vastuu on eri aikoina tarkoittanut ja miten eri toimijat ovat sitä tulkinneet, määrittäneet ja arvioineet. Tutkimus on laadittu Suomen akatemian rahoittamassa hankkeessa Provinssit, yhteisöt, biopolitiikka, jonka hallinnoinnista vastasi Joensuun yliopiston maantieteen laitos. Rytteri jatkaa tutkimuksessaan väitöskirjansa, *Metsäteollisuusyrityksen luonto: tutkimus Enso-Gutzeitin ympäristö- ja yhteiskuntavastuun muotoutumisesta* (2002) teemaa.

Mistä yhteiskuntavastuu muodostuu?

Tutkimuksessa selvitetään yhteiskuntavastuun muotoutumista ja toteutumista vuosina 1859–2005 seuraavasti: 1) Mistä asioista eri vaikuttajaryhmät ovat halunneet metsähallituksen kantavan vastuuta, 2) mitä asioita metsähallitus itse on toiminnassaan painottanut ja 3) millaisena metsähallituksen yhteiskuntavastuu lopulta toteutui.

Metsähallituksen yhteiskuntavastuussa keskeisimmät asiakokonaisuudet ovat Rytteriä tulkiten olleet seuraavat.

Maaomaisuuden taloudellisesti kannattava hoito. Metsähallituksen on edellytetty hoitavan valtion metsäalueita mahdollisimman hyvin ja taloudellisesti. Metsähallituksen tuli tuottaa tuloja valtiolle, mikä on ajoittain aiheuttanut metsänhoidollisten periaatteiden laiminlyöntiä, mm. toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä.

Asutus. Metsähallituksen on aina 1960-luvun loppuun asti edellytetty osallistuvan asutuspolitiikan toteuttamiseen. Tämä metsähallitukselle asetettu tavoite on ollut ristiriidassa metsien tehokkaan ja tuottavan hoidon kanssa. Asutus pirstoi valtion metsäomaisuutta ja tuotti pieniä yksityismetsälöitä, joiden katsottiin alentavan hakkuukertymiä ja heikentävän metsänhoidon tasoa.

Työllisyys. Metsähallituksen tehtäviin on sisällytetty myös vastuu työllisyyden ylläpitämisestä. Työllisyyden huomioon ottaminen on vaikuttanut metsähallituksen puunhankintaan aina 1990-luvulle saakka mm. hakkuutyön hitaana koneellistumisena.

Luonnon suojeleminen, matkailu ja virkistysalueet. Metsähallitus ryhtyi suojelemaan arvokkaita luontokohteita jo 1900-luvun alkupuolella. Laajojen, puuntuotannollisesti arvokkaiden alueiden suojeleminen on ollut ristiriidassa metsähallitukselle asetettujen taloudellisten tavoitteiden kanssa. Tämän yhteiskuntavastuun osa-alueen sopeuttaminen muuhun metsähallituksen toimintaan on edelleen käynnissä.

Tutkimuksessaan Rytteri on rajannut pois muita metsähallituksen vastuulla olleita asiakokonaisuuksia. Näistä yhden, *yksityismetsien valvonnan*, olisin kuitenkin suonut olevan mukana tutkimuksessa. Metsähallituksella oli aina 1990-luvulle saakka suuri vaikutus yksityismetsätalouteen. Metsähallitus pyrki toimimaan esimerkillisesti yksityismetsätalouden suuntaan. Yksityismetsien hankintakaupat yleistyivät ennen toista maailmansotaa nimenomaan metsähallituksen antama esimerkin mukaisesti. Metsähallituksen puuhuutokaupat rytmittivät pitkälle 1960-luvulle saakka yksityismetsien puukauppojen aloitusajan ja valtiolle maksetut kantohinnat yksityismetsistä maksettujen hintojen lähtötason.

Kuka yhteiskuntavastuun määrittää?

Metsähallituksen toimintamahdollisuudet, tavoitteet ja sitä kautta myös yhteiskuntavastuu määrittivät Rytterin mukaan aina 1980-luvulle saakka poliittisten puolueiden ja eduskunnan

päätösten kautta. Parin viimeisen vuosikymmenen aikana myös eri kansalais- ja luonnonsuojelujärjestöt ovat kasvattaneet vaikutusvaltaansa metsähallituksen toimintatapojen ja tavoitteiden määrittämisessä. Metsähallituksessa on pyritty toteuttamaan sille asetetut tavoitteet harkiten, koska tavoitteet ovat usein keskenään ristiriitaisia.

Ongelmallista on ollut, ja on edelleen, toisaalta valtionhallinnon metsähallitusta velvoittavien tavoitteiden ja toisaalta muiden sidosryhmien asettamien vaatimusten yhteensovittaminen. Metsähallituksen virkamiehet eivät periaatteessa ole voineet toimia valtionhallinnolta saamiensa tavoitteiden ja määräysten vastaisesti. Tutkimuksessa ei mielestäni tätä oteta riittävästi huomioon. Kun metsähallituksen velvollisuudeksi asetettiin valtion omistamien metsien mahdollisimman hyvä hoito ja tuotto, eivät metsähallituksen virkamiehet voineet, ainakaan liian näkyvästi, asettaa paikallisten asukkaiden vaatimuksia mm. laiduntamisoikeuksista tai hakkuista tämän edelle.

Tutkimuksen peruskäsitteen, yhteiskuntavastuun, käyttämistä historian tutkimuksessa olisi mielestäni voinut pohtia tarkemmin: miten nykyisin yleisesti käytössä olevaa yhteiskuntavastuun käsitettä on käytettävä selitettäessä metsähallituksen toimintaa 150 vuoden aikajaksolla. Kun tarkastellaan esimerkiksi 1900-luvun alkuvuosikymmenten metsähallituksen virkamiesten toimia, niin olisi välttämätöntä ymmärtää myös aikakauden historiallinen konteksti. Millaisessa yhteiskunnassa he toimivat, poikkesivatko heidän toimintatapsansa oleellisesti muiden valtion virkamiesten tai metsäalan toimijoiden tavoista. Vai tekivätkö he vain parhaansa saavuttaakseen työnantajalleen asetetut tavoitteet.

Tutkimuksessa tuodaan hyvin esille metsähallituksen asema organisaationa, jonka toiminnan tavoitteet ja rajoitukset asettaa sen ulkopuolinen taho. Tutkimuksessa tuodaan voimakkaasti esille eduskunnan päätökset ja siellä tehdyt aloitteet metsähallituksen suuntaan. Harmittavasti tutkimuksessa sivuutetaan lähes kokonaan maa- ja metsätalousministeriö. Ministeriön rooli ei käy ilmi tutkimuksessa, ei tekstissä sen enempää kuin lähdeluettelossakaan. Kirjassa esitetään laajasti metsähallituksen toimintaa määrittäneitä eduskuntakeskusteluja ja eri poliittisten puolueiden metsähallitukselle asettamia vaatimuksia ja rajoituksia. Samalla osoitetaan konkreettisesti, miten puolueiden toimintalinjat ovat muokanneet niiden omat poliittiset tavoitteet, eivätkä aina metsähallituksen tai valtion metsätalouden etu. Poliittisten puolueiden ja eduskunnan aset-

tamien ristiriitaistenkin tavoitteiden joukkoon ujuttautuvat myös eri kansalaisjärjestöjen ja paikallisten asukkaiden vaatimukset. Metsähallitus on aina toiminut, ja toimii edelleen, eri suuntiin repivien vaatimusten alaisena. Useimpiin muihin aloihin verrattuna päätösten tekemistä vaikeuttaa se, että tehdyt ratkaisut näkyvät luonnossa kymmeniä, jopa satoja vuosia.

Ongelmana lähdeaineiston kapeus

Keskeisimmän kritiikkini ja kysymykseni kohdistan lähdeaineistoon. Rytteri etsii vastauksia tutkimuskysymyksiin seuraavien lähteiden perusteella: eduskunnan asiakirjat, metsähallituksen toimintakertomukset, metsähallituksen johtohenkilöiden julkisuudessa esittämät linjat ja aiempi tutkimus. Sinällään eduskunnassa käydyistä keskusteluista tai yksittäisten kansanedustajien mitä erinäisimmistä aloitteista on hauska lukea, mutta kuinka paljon ne lopulta vaikuttivat metsähallituksen toimintaan? Tutkimuksen ongelmana onkin yksityiskohtien runsaus, joita ei suhteuteta toisiinsa riittävän selkeästi. Metsähallituksen toiminnan kannalta merkittävää oli komiteanmietinnöissä esitetyt kannanotot tai valtion budjetin taloutta ohjaavat päätökset kuin yksittäiset mielipiteet politiikan tai kansalaisjärjestöjen taholta.

Toinen keskeinen asia, johon haluan kiinnittää huomiota, on metsähallituksen arkistoaineiston sivuuttaminen. Voiko organisaation historiaa tutkia käyttämättä sen omaa arkistomateriaalia lähteenä? Mihin perustuvat metsähallituksen omat näkemykset yhteiskuntavastuusta ja sen saavuttamisesta? Tässä kirjassa metsähallituksen oma näkemys yhteiskuntavastuusta rakennetaan muiden osapuolten lähteisiin sekä metsähallituksen toimintakertomuksiin ja sen johtajien julkisiin kirjoituksiin tai haastatteluihin. Aineistovalinnan vuoksi tutkimuksesta jää kokonaan pois metsähallituksen sisällä käyty keskustelu asetetuista tavoitteista ja niiden saavuttamisesta. Rytteri perustelee metsähallituksen arkistolähteiden rajaamista ulkopuolelle liian laajana ja aikaa vievänä aineistona. Kuitenkin historian tutkimuksen työläys ja ihanaus tiivistyy arkistolähteissä, joita ilman historiaa on mielestäni aika hedelmätöntä tutkia.

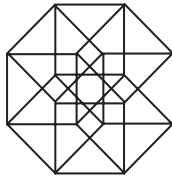
Valitettavasti kirjan rakenne ei tee metsähallituksen yhteiskuntavastuun ja sen muutoksen ymmärtämistä helpoksi. Metsähallituksen toimintaa tarkastellaan murroskohdiksi arvioitujen vuosien rajaamina ajanjaksoina, joiden sisällä ku-

vataan kyseisen aikakauden tapahtumia ja niiden vaikutuksia metsähallituksen yhteiskuntavastuuseen. Tuloksena on, että yhteiskuntavastuun teema hukkuu aikakauden yksityiskohtien selostamiseen. Kirjassa kahlataan lähinnä lähdekirjallisuuteen ja valtiopäiväasiakirjoihin tukeutuen läpi metsähallituksen 150-vuotinen historia. Mielestäni tutkimusteeman, tai ainakin lukijan kannalta, hedelmällisempää olisi ollut rakentaa teos yhteiskuntavastuuta määrittäneiden teemojen perusteella.

***

Kokonaisuudessaan FT Teijo Rytterin tutkimus tarjoaa yhden näkökulman lisää keskusteluun, miten valtion metsiä on hoidettu ja tulisi hoitaa. Lisää historian tutkimusta metsähallituksen toiminnasta on odotettavissa keväällä 2008. Tuolloin julkaistaan metsähallituksen toimeksiannosta tehtävä tutkimus, joka keskittyy metsähallituksen toimintaan toisen maailmansodan jälkeisenä aikana.

Kirjoittaja on valtiotieteiden tohtori ja metsänhoitaja.

Tieteellisten seurain valtuuskunta on julkisoikeudellinen yhteisö, joka toimii 241 tieteellisen seuran yhteistyöelimenä ja jonka palveluksessa on 26 toimihenkilöä. Valtuuskunta julistaa haettavaksi

TIEDOTUSPÄÄLLIKÖN TOIMEN

Tiedotuspäällikkö toimii Tieteessä tapahtuu -lehden päätoimittajana ja Tieteen päivien pääsihteerinä sekä vastaa valtuuskunnan viestinnästä.

Toimen menestyksellinen hoitaminen edellyttää ylempää korkeakoulututkintoa, toimittajakokemusta, tiedeyhteisön tuntemusta, organisaatio-kykyä sekä suomen, ruotsin ja englannin kielen taitoa. Muu kielitaito ja tutkijakoulutus katsotaan ansioksi. Toimi täytetään 1.8.2007 lähtien tai sopimuksen mukaan.

Hakemukset palkkatoivomuksineen pyydetään lähettämään Tieteellisten seurain valtuuskuntaan, Mariankatu 5, 00170 Helsinki 21.5. klo 15.30 mennessä.

Lisätietoja antaa virka-aikana toiminnanjohtaja Aura Korppi-Tommola, puhelin (09) 228 69 222 tai aura.korppi-tommola@tsv.fi sekä 14.5. klo 10–11 puheenjohtaja, rehtori Ilkka Niiniluoto, puhelin (09) 191 22211.

Lisätietoja myös verkkosivuilla www.tsv.fi.